

УДК 341.223-048.22(4+477)

DOI: https://doi.org/10.31521/modecon.V46(2024)-19

Кормишкіна І. В., доктор філософії, здобувач, Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв, Україна

ORCID ID: 0000-0001-5924-2387

e-mail: vfomi0709@gmail.com

Імплементация європейського досвіду відновлення територій України

Анотація. У статті визначено, що відновлення територій є важливим елементом забезпечення поліпшення усіх сфер суспільного життя, економічної стабілізації та інтеграції України в європейський економічний простір, врахування європейського досвіду є важливою складовою Плану Відновлення України.

Метою дослідження є вивчення європейського досвіду й моделей відновлення територій, а також визначення стратегічно важливих кроків щодо відновлення України.

Наведено загальну оцінку прямих збитків інфраструктури, адже врахування збитків у межах відбудови є основою раціонального використання грошових коштів та стратегічного планування. Досліджено аспекти, які враховує відновлення (фізична реконструкція, повернення переміщених громадян, ментальне й фізичне здоров'я та інші). На основі вивчення наукових джерел щодо відновлення територій країн ЄС розглянуто основні характеристики моделей відновлення, обґрунтовано, що реалізація Плану Відновлення сприятиме економічному зростанню та підвищенню якості життя в Україні.

Доведено, що імплементация європейського досвіду дозволить Україні ефективно вирішити проблеми, пов'язані з відновленням, а реалізація Плану Відновлення України з урахуванням основних принципів щодо інтеграції в ЄС та "відбудова кращого ніж було" сприятиме досягненню Візії Відновлення України як сильної європейської держави, яка є магнітом для іноземних інвестицій.

Ключові слова: відновлення; відновлення територій; План Відновлення; європейський досвід; фізична реконструкція.

Kormyshkina Iryna, PhD (Economics), applicant, Mykolayiv National Agrarian University, Mykolayiv, Ukraine

Implementation of European Experience in the Restoration of Ukraine's Territories

Abstract. Introduction. The article establishes that the restoration of territories is a crucial element in improving all spheres of social life, ensuring economic stabilization, and integrating Ukraine into the European economic space. The consideration of European experience is an important component of Ukraine's Recovery Plan.

Purpose. The purpose of the study is to examine European experiences and models of territorial recovery, as well as to identify strategically important steps for Ukraine's restoration.

Results. A general assessment of direct infrastructure damage has been provided, as accounting for such damage within the reconstruction process is fundamental to the rational use of financial resources and strategic planning. The aspects considered in the recovery process have been explored, including physical reconstruction, the return of displaced citizens, mental and physical health, among others. Based on the study of scientific sources on the recovery of EU countries, the main characteristics of recovery models have been examined (e.g., the post-war recovery model of West Germany, which combined market mechanisms with social guarantees; the "Facing the Future" programs of the United Kingdom with elements of state monopoly regulation; and a series of national plans in France, etc.). It is substantiated that the implementation of the Recovery Plan will contribute to economic growth and improve the quality of life in Ukraine.

Conclusions. It is proven that the implementation of European experience will allow Ukraine to effectively address the challenges of recovery. Furthermore, the execution of Ukraine's Recovery Plan, in alignment with the core principles of EU integration and the concept of "building back better," will contribute to achieving the Vision of Ukraine as a strong European state, attracting foreign investment.

Keywords: recovery; territorial restoration; Recovery Plan; European experience; physical reconstruction.

JEL Classification: R11; O20.

Постановка проблеми. **Постановка проблеми.** Актуальність теми обумовлена надзвичайною потребою відновлення України після масштабних руйнувань, спричинених військовою агресією РФ. Значна частина територій зазнала серйозних збитків, зокрема інфраструктура, промислові об'єкти, житловий фонд та природні ресурси. Відновлення цих територій є ключовим елементом для економічної

стабілізації та інтеграції України в європейський економічний простір. Проте процес відбудови супроводжується низкою серйозних проблем, таких як дефіцит грошових коштів, масштабні інфраструктурні руйнування, забруднення довкілля, а також соціальна та економічна дезінтеграція.

Ці виклики ускладнюють процес відновлення, вимагаючи комплексних рішень на основі

¹Стаття надійшла до редакції: 25.08.2024

Received: 25 August 2024

міжнародного досвіду. Європейські країни мають значний досвід відновлення після військових конфліктів, природних катастроф та інших кризових ситуацій. Успішні приклади відбудови після Другої світової війни або повоєнної реконструкції Балканських країн можуть бути корисними для України. Важливими елементами цього досвіду є застосування екологічно стійких підходів до будівництва, залучення іноземних інвестицій і міжнародної фінансової підтримки, створення спеціальних інституцій для управління відбудовою. Європейські країни також успішно застосовують комплексний підхід, який передбачає координацію зусиль різних державних органів, міжнародних організацій та громадянського суспільства.

Імплементация європейського досвіду дозволить Україні ефективно вирішити проблеми, пов'язані з відновленням, і мінімізувати ризики в майбутньому. Європейські практики можуть бути використані для розробки стратегій реконструкції, впровадження інноваційних технологій і забезпечення стійкого розвитку, що є критично важливим для відбудови постраждалих територій та забезпечення гідного рівня життя громадян. Таким чином, використання європейського досвіду є важливим кроком для сталого розвитку України у післявоєнний період.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Європейські принципи стратегічного планування та особливості їх впровадження для України були предметом дослідження О. Кушніренко [3], Н. Гахович [3]. Дослідженням можливих до застосування в Україні механізмів європейського регулювання та наданням рекомендацій щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності органів місцевого самоврядування щодо відновлення постраждалого у

результаті військових дій житлового фонду займався В. Мушенок [4]. Перспективи імплементації світового досвіду розробки і реалізації політики повоєнного відновлення в Україні наводили у своїх працях Є. Чеботарьов, Б. Глінковська-Краузе та ін. Проблеми та перспективи розвитку аграрної сфери в умовах російсько-української війни та післявоєнного економічного відновлення досліджували О. Нечипоренко, О. Боднар, В. Ігнатенко, М. Чесакова [8].

Формулювання цілей дослідження. Метою дослідження є вивчення європейського досвіду й моделей відновлення територій, а також визначення стратегічно важливих кроків щодо відновлення України.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Поняття «відновлення» набуває особливого значення в умовах сучасної України, яка стикається з величезними викликами, спричиненими повномасштабною агресією Росії. Відновлення — це не просто повернення до стану, який був до війни. Це глибокий, комплексний процес, що охоплює всі сфери суспільного життя і спрямований на усунення наслідків руйнувань, відбудову інфраструктури, економіки, соціальних та інституційних систем [1, 8].

Врахування збитків під час відбудови є ключовим етапом у процесі відновлення, оскільки воно закладає основу для раціонального використання ресурсів і стратегічного планування. Точна оцінка масштабу руйнувань дозволяє державі та міжнародним партнерам зрозуміти, які сфери найбільше постраждали, та спрямувати зусилля на першочергові потреби. Це стосується як інфраструктури, так і економічно-соціальної сфери, що зазнали значних втрат (табл. 1).

Таблиця 1 Загальна оцінка прямих збитків інфраструктури станом на початок 2024 року

Тип майна	Оцінка прямих втрат, млрд дол. США	Частка, %
Житлові будівлі	58,9	37,5
Інфраструктура	36,8	23,4
Активи підприємств, промисловість	13,1	8,3
АПК та земельні ресурси	10,3	6,5
Енергетика	9,0	5,7
Освіта	6,8	4,3
Лісовий фонд	4,5	2,9
ЖКГ	4,5	2,9
Транспортні засоби	3,1	2,0
Охорона здоров'я	3,1	2,0
Культура, туризм, спорт	3,1	2,0
Торгівля	2,6	1,6
Адміністративні будівлі	0,5	0,3
Цифрова інфраструктура	0,5	0,3
Соціальна сфера	0,2	0,1
Фінансовий сектор	0,04	0,01
Разом	157,2	100

Джерело: сформовано авторами з використанням [2]

Україна зазнала значних втрат у житловому фонді, інфраструктурі, відновлення довілля та освіти, тощо, а також зазначити, що відбудова має проходити з урахуванням сучасних стандартів, зокрема енергоефективності, безпеки та стійкості до потенційних ризиків (табл. 2)..

Таблиця 2 **Аспекти, які враховує відновлення**

Аспект	Характеристика
Фізична реконструкція	Відновлення є ключовим не лише для створення комфортного середовища для громадян, але й для забезпечення ефективного функціонування економіки та державних інституцій. Крім того, відновлення фізичних об'єктів повинно враховувати потреби інклюзивності.
Містобудування та інфраструктура	Інтеграція сучасних технологій «розумне місто» у процеси відновлення дозволить ефективніше управляти ресурсами, забезпечувати мобільність громадян та адаптуватися до нових викликів, пов'язаних з урбанізацією, змінами клімату та соціальними вимогами.
Відновлення економіки	Відновлення економічної діяльності в умовах воєнного стану є критично важливим в частині підтримки малого та середнього бізнесу, що є основою для створення робочих місць і забезпечення доходів громадян.
Повернення переміщених громадян	Відновлення передбачає не лише створення умов для повернення громадян, які змушені були покинути (релокація всередині країни або за кордон) свої домівки, у тому числі зруйновані, але й ефективну їх соціальну інтеграцію у нові або відновлені громади з доступом до житла, роботи, освіти та медичних послуг, а також громадської безпеки.
Відновлення довілля	Ліквідація екологічних катастроф (забруднення ґрунтів, водних ресурсів, повітря та лісових масивів) передбачає впровадження негайних та системних заходів з метою збереження природних ресурсів та екосистем.
Реінтеграція звільнених територій	Важливою є не лише фізична відбудова інфраструктури, але й відновлення довіри та забезпечення ефективного функціонування державних інституцій (органів місцевого самоврядування) на цих територіях.
Відновлення освіти	Довгостроковий розвиток країни охоплює стратегічну складову - освіту, тому відновлення роботи дошкільних навчальних закладів, закладів загальної середньої та вищої освіти, й адаптація освітніх програм до нових умов, є важливим аспектом для доступу до якісної освіти.
Ментальне та фізичне здоров'я	Відновлення психологічного та фізичного здоров'я постраждалих передбачає реалізацію програм реабілітації та психологічної підтримки.
Перезапуск інститутів	Оптимізація роботи органів влади, впровадження нових технологій управління дозволить підвищити ефективність державних процесів та забезпечити прозорість.

Джерело: сформовано автором

Імплементация європейського досвіду відновлення територій в Україні передбачає комплексний підхід до усунення наслідків руйнувань, спричинених військовою агресією, та створення умов для сталого розвитку в майбутньому. Багатий досвід європейських країн щодо подолання наслідків руйнувань після масштабних військових конфліктів, природних катастроф, а також економічних та політичних криз є важливою інформацією в частині адаптації до українських умов.

Реалізація політики повоєнного відновлення (ППВ) у Західній Німеччині ґрунтувалася на принципах соціальної ринкової економіки. Модель поєднувала ринкові механізми з соціальними гарантіями, що дозволило відновити економіку

країни після Другої світової війни. Основними механізмами цього підходу були скасування державного планування та централізованого ціноутворення, активне регулювання у фінансовій сфері, переорієнтація військово-промислового комплексу на виробництво товарів для кінцевого споживання, стимулювання житлового будівництва, впровадження політики прискореної амортизації та прогресивного оподаткування фізичних осіб. Така стратегія дозволила швидко відновити економічний потенціал країни, враховуючи національні особливості ділової та організаційної культури [5].

Вивчення досвіду Великої Британії засвідчує реалізацію лейбористами (1945–1951 рр.) програми «Обличчям до майбутнього», яка включала елементи державного монополістичного

регулювання (ДМР): націоналізація ключових галузей промисловості, транспорту та Англійського банку, а також соціальні реформи у сферах страхування та охорони здоров'я. Завдяки такій політиці, за п'ять років вдалося досягти довоєнного рівня економічного розвитку. Консерватори (1951–1964 рр.) скоротили державне регулювання, згорнули націоналізацію та збільшили витрати на військовий сектор, що сприяло подальшому економічному відновленню [5].

В Італії відновлення економіки здійснювалося на основі ДМР та індикативного планування, основними рушіями якого були великі монополістичні концерни. За планом Маршалла Італія отримала значні ресурси, понад 50% з яких отримали шість ключових концернів, включаючи Fiat. Програма продовжилася «Планом Ваноні» (1955–1964 рр.), який був спрямований на збільшення національного доходу, покращення платіжного балансу та проведення аграрних і регіональних реформ [5].

У Франції основою повоєнного відновлення стала теорія дирижизму. Під керівництвом Жана Моне було впроваджено серію загальнонаціональних планів (1947–1952 рр., 1954–1957 рр., 1958–1961 рр.), спрямованих на модернізацію промисловості, сільського господарства та розвиток наукомістких галузей. Ці заходи дозволили Франції відновити довоєнний рівень промислового виробництва вже у 1948 р. та забезпечити стабільний розвиток до середини 1970-х років [5].

У 1990-х роках Європейський Союз розробив План стабілізації та асоціації (SAP) для Західних Балкан, який включав програми PHARE та OBNOVA.

Однак, на прикладі Боснії і Герцеговини, ці ініціативи виявилися малоефективними через слабкі інституційні умови, несприятливий бізнес-клімат для малих і середніх підприємств, а також низький рівень відновлення промисловості, незважаючи на значну міжнародну фінансову допомогу [5].

Відтак, після Другої світової війни, європейські країни, такі як Німеччина, Франція, Велика Британія, Італія, змогли відновити свою економіку і соціальну стабільність завдяки поєднанню ринкових механізмів і державної підтримки, а також використанню міжнародної допомоги, зокрема за програмою Маршалла. Одним із ключових елементів їхнього успіху було впровадження політик, які сприяли економічному зростанню, розвитку інфраструктури та покращенню якості життя населення. Цей досвід також включав створення інституцій, відповідальних за координацію відновлювальних процесів, та запровадження прозорих механізмів контролю за використанням коштів.

Важливість відновлення в Україні зумовлена потребою не лише повернення до довоєнного стану, а передбачає застосування сучасних технологій і стандартів, які сприятимуть посиленню стійкості України до викликів зовнішнього середовища в майбутньому.

Станом на 2024 р. в Україні розроблено спеціальну платформу під назвою «План відновлення України» [6], в якій зібрані всі національні програми (проекти та заходи) [7], що стосуються ключових аспектів відновлення. Реалізація Плану здійснюється у два етапи, очікувані результати якого наведено в табл. 3.

Таблиця 3 Очікувані результати щодо реалізації «План відновлення України»

Показник	Роки	
	2023-2025	2026-2032
Кількість проектів	580	270
Фінансування	> 350 млрд дол. США	> 400 млрд дол. США
Індекс економічної складності	TOP-40 країн	TOP-25 країн
Індекс людського капіталу	TOP-40 країн	TOP-25 країн
Щорічний приріст реального ВВП	> 7%	

Джерело: побудовано із застосуванням [6]

План Відновлення спрямований на прискорення стійкого економічного зростання, а візія Відновлення – «Сильна європейська країна – магніт для іноземних інвестицій» [6].

Беручи до уваги досвід європейських країн, відзначено стратегічно важливі кроки щодо відновлення України, які вже реалізовано, та ті, що будуть реалізовані в майбутньому:

1. Розроблено детальний «План Відновлення України» [7], який слугує дорожньою картою для забезпечення відновлення та розвитку.

2. Створено єдиний центр управління процесом відновлення - Національну Раду Відновлення (рис. 1), яка забезпечує координацію зусиль відповідних органів влади та міжнародних партнерів.

3. У відновленні задіяно понад 2500 експертів, представників бізнесу та громадянського суспільства (рис. 1).

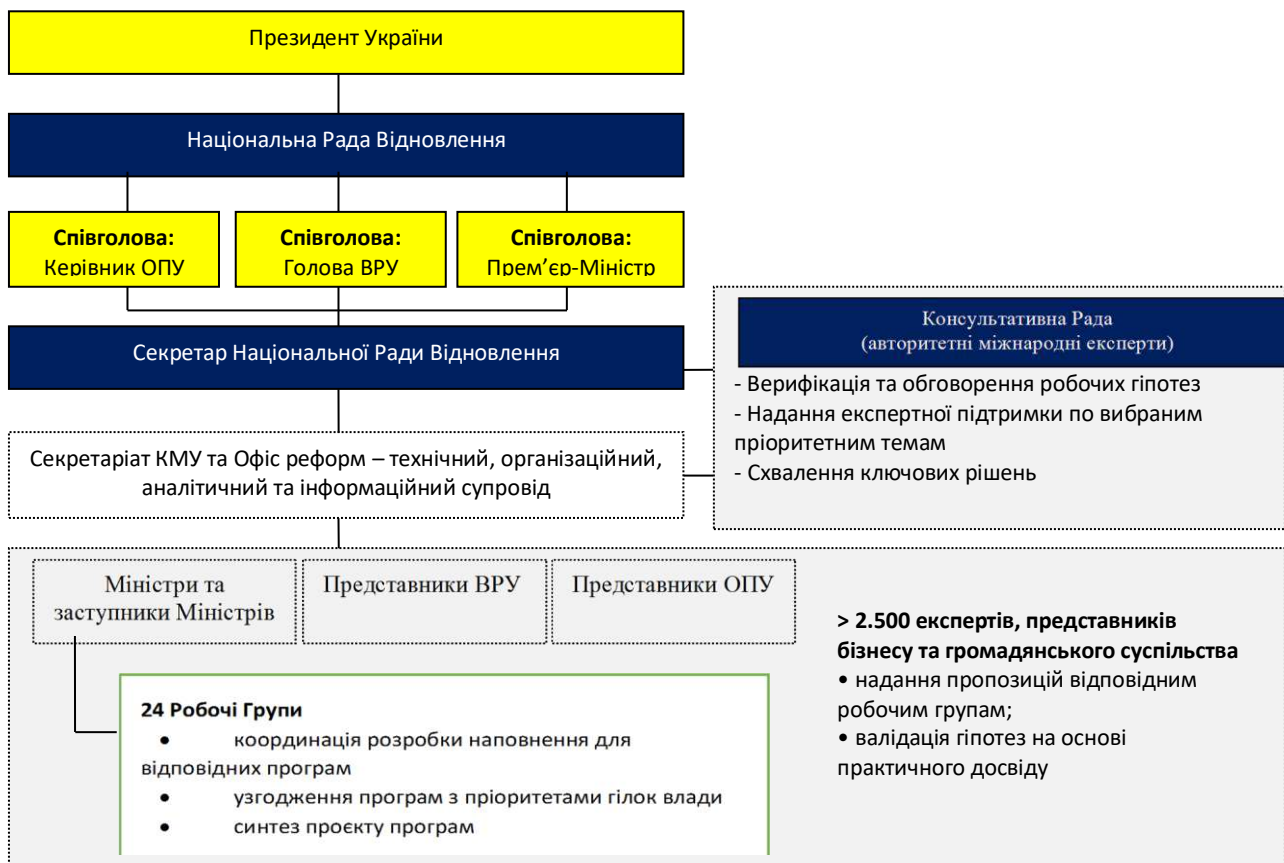

Рисунок 1 – Учасники Національної Ради Відновлення

Джерело: побудовано із застосуванням [6]

Запущено фонди на відновлення інфраструктури. Європейські та міжнародні фінансові інституції, такі як Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку та інші, вже виділяють кошти на відновлення зруйнованої інфраструктури, будівництво житла, шкіл, лікарень та інших ключових об'єктів.

Україні надано статус кандидата на членство в ЄС. Розпочато процеси впровадження реформ, що зближують Україну з європейськими стандартами у сферах правосуддя, економіки, державного управління та прав людини.

Залучено міжнародні кредити та гранти для підтримки української економіки, в тому числі допомога на стабілізацію фінансової системи, підтримку малого та середнього бізнесу.

Впроваджено кроки для диверсифікації джерел енергії та розвитку «зеленої» енергетики, що відповідає глобальним трендам у напрямку сталого розвитку.

Забезпечено прозорість у використанні коштів та боротьбу з корупцією, за рахунок діджиталізація державних послуг, а саме впровадження електронних послуг та цифрових платформ для взаємодії між державою, бізнесом та громадянами.

Досягнення цілей Плану Відновлення орієнтоване на створення більш стійкої та конкурентоспроможної економіки.

Висновки. Таким чином, з метою забезпечення відновлення територій України в умовах нестабільного політичного та економічного середовища, насамперед необхідним є врахування європейського досвіду, а також реалізації Плану Відновлення України з урахуванням основних принципів щодо інтеграції в ЄС та “відбудова кращого ніж було” тощо. Такий підхід сприятиме досягненню Візії Відновлення України, що полягає у позиціонуванні України як сильної європейської держави, яка є магнітом для іноземних інвестицій.

Література:

1. Що таке відновлення і чому про нього важливо писати вже зараз? URL: <https://osvita.nakypilo.ua/shho-take-vidnovlennya/>.
2. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf.
3. Кушніренко О.М., Гахович Н.Г. Імплементція європейських принципів в стратегічному плануванні повоєнного відновлення України. Електронне наукове видання Науковий вісник Міжнародної асоціації науковців. Серія: економіка, управління, безпека, технології. Том 2, №2, 2023.
4. Мушенко В. Імплементція європейського досвіду місцевого управління відновленням постраждалого житлового фонду. Європейська інтеграція України в умовах війни Росії проти України: роль академічних та громадських спільнот: Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (м. Рівне, 09 листопада 2023 р.). Українська Асоціація Викладачів і Дослідників Європейської Інтеграції; Київ. 2023. С. 40-43.
5. Чеботаров Є., Глінковська-Краузе Б. Світовий досвід розробки і реалізації політики повоєнного відновлення: перспективи імплементції в Україні. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-12/tezi-gch_gotove_final_40.pdf.
6. План відновлення України: офіційний сайт. URL: <https://recovery.gov.ua/>.
7. Лівандовська О. А. Роль міжнародних організацій у формуванні продовольчої безпеки територій відновлення. Продовольча безпека України в умовах війни і післявоєнного відновлення: глобальні та національні виміри. Міжнародний форум = Food security of Ukraine in the conditions of the war and post-war recovery: global and national dimensions. International forum : доповіді учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Миколаїв, 30-31 травня 2024 р.) / Міністерство освіти і науки України; Миколаївський національний аграрний університет. Миколаїв : МНАУ, 2024. С. 201-203. DOI: <https://doi.org/10.31521/978-617-7149-78-0-63>.
8. Nechyporenko, O., Bodnar, O., Ihnatenko, V. and Chesakova, M. (2022). Problems and Prospects of the Development of the Agrarian Sphere in the Conditions of the Russian-Ukrainian War and the Post-War Economic Recovery. *Aff.*, 67(05): 933-941.
9. Rexhaj F., Vilks A., Sirenko N., Dubinina M., Melnyk O., Bodnar O. (2023). Participation of international organisations in solving the problems of the agricultural sector of Ukraine. *International Journal of Environmental Studies*. DOI: 10.1080/00207233.2023.2170572.

References:

1. Osvita.nakypilo. (2024). What is recovery and why is it important to write about it now? <https://osvita.nakypilo.ua/shho-take-vidnovlennya/>.
2. KSE. (2024). Report on direct damage to infrastructure from destruction as a result of Russia's military aggression against Ukraine as of the beginning of 2024. https://kse.ua/wp-content/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf.
3. Kushnirenko, O.M. & Hakhovych, N.H. (2023). Implementation of European principles in the strategic planning of the post-war reconstruction of Ukraine. *Electronic scientific publication Scientific Bulletin of the International Association of Scientists*, 2(2).
4. Mushenok, V. (2023, November 9). Implementation of the European experience of local management of restoration of damaged housing stock. *European integration of Ukraine in the conditions of Russia's war against Ukraine: the role of academic and public communities* [Conference presentation abstract] International scientific and practical conference The role of academic and public communities: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference, Ukrainian Association of Teachers and Researchers of European Integration, Kyiv, Ukraine, 40-43.
5. Chebotarov, Ye. & Hlinkovska-Krauze, B. (2023). World experience in the development and implementation of the post-war recovery policy: prospects for implementation in Ukraine. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-12/tezi-gch_gotove_final_40.pdf.
6. Recovery plan of Ukraine: official website. <https://recovery.gov.ua/>.
7. Livandovska, O. A. (2024, May 30-31). The role of international organizations in the formation of food security in recovery areas. Food security of Ukraine in the conditions of war and post-war recovery: global and national dimensions. International Forum = Food security of Ukraine in the conditions of the war and post-war recovery: global and national dimensions. International forum: reports of the participants of the international scientific and practical conference Ministry of Education and Science of Ukraine; Mykolaiv National Agrarian University. Mykolaiv: MNAU, 2024. P. 201-203. DOI: <https://doi.org/10.31521/978-617-7149-78-0-63>.
8. Nechyporenko, O., Bodnar, O., Ihnatenko, V. & Chesakova, M. (2022). Problems and Prospects of the Development of the Agrarian Sphere in the Conditions of the Russian-Ukrainian War and the Post-War Economic Recovery. *Aff.*, 67(05), 933-941.
9. Rexhaj, F., Vilks, A., Sirenko, N., Dubinina, M., Melnyk, O. & Bodnar, O. (2023). Participation of international organisations in solving the problems of the agricultural sector of Ukraine. *International Journal of Environmental Studies*. DOI: 10.1080/00207233.2023.2170572.

Ця робота ліцензована Creative Commons Attribution 4.0 International License